

УДК 631.12

Коренюк П.І.

доктор економічних наук професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Дніпровського державного технічного університету

РОЛЬ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОЇ РЕНТИ У ФОРМУВАННІ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ТЕРИТОРІЇ

THE ROLE OF NATURAL RESOURCE RENT IN THE FORMATION OF THE INTEGRATED INDICATOR OF THE ECOLOGICAL STATUS OF THE TERRITORY

АНОТАЦІЯ

Обґрунтований передкризовий стан земель. Визначено вплив природно-ресурсної ренти на показники екологічного стану території. Наведені показники, які впливають на екологічний стан довкілля. Запропонований метод розрахунку екологічного стану земельної території. Обґрунтована нормативна шкала складових елементів визначення інтегрального коефіцієнту екологічного стану земельної території.

Ключові слова: природні ресурси, рента, екологічний, стан, територія, інтегральний.

АННОТАЦИЯ

Обосновано предкризовое состояние земель. Определено влияние природно-ресурсной ренты на показатели экологического состояния территории. Выделены показатели, влияющие на экологическое состояние окружающей среды. Предложен метод расчета интегрального коэффициента экологического состояния земельной территории. Обоснована нормативная шкала составных элементов определения интегрального коэффициента экологического состояния земельной территории.

Ключевые слова: природные ресурсы, рента, экологический, состояние, территория, интегральный.

ANNOTATION

The pre-crisis state of the lands is substantiated. The influence of natural resource rent on the indicators of the ecological condition of the territory is determined. Indicators influencing the ecological state of the environment are singled out. A method is proposed for calculating the integral coefficient of the ecological state of a land area. The normative scale of the constituent elements of the definition of the integral coefficient of the ecological condition of the land area is substantiated.

Keywords: natural resources, rent, ecological, state, territory, integral.

Постановка проблеми. Стратегія раціонального природокористування передбачає використання природно-ресурсної ренти для покращення екологічного стану земельної території та розширеного відтворення родючості продуктивних угідь. Для забезпечення гармонійного збалансованого розвитку аграрного виробництва потрібно здійснити екологізацію виробництва продуктів харчування та сільськогосподарської сировини, провести інвентаризацію та екологічну паспортизацію екологічно небезпечних, тобто екологічно нестабільних територій. Так, сталий соціально-економічний розвиток економіки держави, зокрема у нашому випадку продовольчого підкомплексу, означає таке функціонування його поки забезпечується задоволення матеріальних, культурних та духовних потреб життєдіяльності людини, тобто економічне

зростання, яке спрямоване на досягнення мультиплікаційного соціально-економічно-екологічного ефекту. Виникає потреба у дослідженні природно-ресурсної ренти як джерела фінансування природо-відтворювальних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою проблем природно-ресурсної ренти та інтегрованого екологічного стану земельної території з позиції відтворювальних процесів такі видатні вчені як Бабич Р. Б. [1], Волков С. М. [3], Голуб О. А. [4], Данилишин [2; 8], Касьяненко В. Ф. [5], Б. Є. Кваснюк [6], Трегобчук В. М. [9], Улюкаєв В. Х. [3], Хлистул В. М. [3]. Природно-ресурсна рента в основному досліджувалась через призму можливого прибутку від використання природних ресурсів та їх грошової оцінки. Один із фундаторів екологічної економіки лауреат Нобелівської премії «Right Livelihood Award» Герман Дейлі стверджує, що створена людиною економіка «вбудована» екологічну глобальну систему. Так, на мою думку, в нинішніх умовах досить важливою є врахування фактичного екологічного стану земельної території. Розробка методології показника інтегрованого екологічного стану території сприятиме в кінцевому результаті забезпеченню розширеного відтворення природних ресурсів, зокрема продуктивних земельних угідь.

Постановка завдання. Метою даного дослідження у форматі наукової статті є визначити вплив природно-ресурсної ренти та коефіцієнта інтегрованого екологічного стану земельної території у забезпеченні розширеного відтворення аграрних природних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вартісний вираз природного капіталу враховує природно-ресурсну ренту та екологічну цінність. Природні екосистеми значно складніші у порівнянні з традиційними факторами виробництва продовольства: засоби виробництва, фінансовий капітал, праця. Раціональність природокористування характеризується показниками структури використання території, якістю екологічного потенціалу землі (табл. 1).

Для оцінки впливу якісного складу угідь на екологічну стабільність території необхідно провести розрахунок коефіцієнтів екологічної

Таблиця 1

Нормативна величина коефіцієнтів екологічної стабільності для різних видів земельних угідь [3]

Види земельних угідь	Коефіцієнт екологічної стабільності території (К1)	Коефіцієнт екологічного впливу угіддя на навколишні землі (К2)
Забудована територія і дороги	0,00	1,27
Рілля	0,14	0,83
Виноградники	0,29	1,47
Лісосмуги	0,38	2,29
Фруктові сади, чагарники	0,43	1,47
Городи	0,50	1,59
Сіножаті	0,62	1,71
Пасовища	0,68	1,71
Ставки і болота природного походження	0,79	2,93
Ліси природного походження	1,00	2,29

Таблиця 2

Шкала градації величини коефіцієнту екологічної стабільності земельної території [3]

Екологічна стабільність території	Величина коефіцієнту екологічної стабільності земельної території
Нестабільна	< 0,3
Нестійко стабільна	0,34-0,50
Середньо стабільна	0,51-0,66
Стабільна	> 0,67

стабільності території та впливу угідь на навколишні землі (табл. 2).

Наукою та практикою доказано, що при підвищенні сільськогосподарської освоєності та розораності земельних угідь істотно падає екологічна стійкість ландшафтів (таблиці 1, 2). Загальний коефіцієнт екологічної стабільності території $K_{E.C}$ розраховується за формулою:

$$K_{E.C.} = (\sum K_{li} \cdot P_i / \sum P_i) \cdot K_p, \quad (1)$$

де K_{li} – коефіцієнт екологічної стабільності угідь i -го виду; P_i – площа угідь i -го виду; K_p – коефіцієнт морфологічної стабільності рельєфу ($K_p = 1$ для стабільних і $K_p = 0,7$ для нестабільних територій).

Ширина впливу угідь на навколишні землі визначається за формулою:

$$D = 100 \ln P / \ln (10 / K_2), \quad (2)$$

де P – площа угідь; K_2 – коефіцієнт екологічного впливу території на навколишні землі [3].

Величина прибутку з 1 га земельної площі характеризує економічну ефективність використання землі. Критеріальним показником екологічної ефективності землекористування є відновлення природного стану ґрунтів, тобто темпи відтворення родючості ґрунтів. Кінцевою метою і магістральним напрямом стають збереження і підвищення родючості ґрунту. Екологічна стабільність земельної території є базовим показником для розробки коефіцієнту інтегрованого екологічного стану земельної території.

Розробка методики дослідження інтегрального показника екологічного стану земельної території вимагає формування спеціалізованого понятійно-категоріального апарату. Розробка понять і категорій сприяє поглибленому розумінню економіко-екологічних відносин,

розуміння законів та закономірностей, конкретизації наукових напрямів, систематизації економіко-екологічних проблем виробки наукових концепцій екологічної стабілізації земельної території. Чистий дохід від меліоративного впливу за ползахисних лісосмуг розраховують таким чином:

$$Чд = Вп - Зт - Зоп, \quad (3)$$

де $Вп$ – вартість приросту урожаю, грн.; $Зт$ – технологічні витрати, грн.; $Зоп$ – амортизаційні підрахунки, грн.

Інтегрований екологічний стан території – це такий стан, на нашу думку, який максимально враховує всю гаму якісного складу видового ресурсного складу довкілля. На нашу думку, доцільно виділити показники, які негативно або позитивно впливають на екологічний стан довкілля.

Якісні показники довкілля визначаються якістю атмосферного повітря, якістю земельних угідь сільськогосподарського призначення, якістю поверхневих вод, якістю біотичних ресурсів.

Отже, за розрахунками, інтегрований коефіцієнт екологічного стану земельної території доцільно розраховувати таким чином:

Таблиця 3

Градаційна шкала інтегрального коефіцієнта екологічного стану земельної території

Величина коефіцієнта	Екологічна безпечність
< 0,33	Екологічно кризовий
0,34 – 0,66	Екологічно передкризовий
> 0,66	Екологічно помірно безпечний
біля 1	Екологічно безпечний

$$K_{i.e.c.} = K_{e.c.} \cdot K_{o.c.} \cdot K_{r.z.} \cdot K_{g.m.} \cdot I_{ц.н.} \cdot K_{e.ш.о.} \cdot P_{н.} \cdot X_{н.}, \quad (4)$$

де $K_{e.c.}$ – коефіцієнт екологічної стабільності території; $K_{o.c.}$ – коефіцієнт сільськогосподарської освоєності території; $K_{r.z.}$ – коефіцієнт розораності території; $K_{g.m.}$ – коефіцієнт густоти гідрографічної мережі, км/км²;

$I_{ц.н.}$ – індекс щільності населення, чол./км²; $K_{e.ш.о.}$ – коефіцієнт розміщення екологічно шкідливих об'єктів; $P_{н.}$, $X_{н.}$ – пестицидне та хімічне навантаження, кг/га д.р. на рік.

Відповідно до вищевказаного розрахунку інтегрального коефіцієнту екологічного стану земельної території нами розроблена відповідна норма-тивна шкала та шкала градації величини даного коефіцієнта (таблиці 3 та 4).

Отже, інтегральний індекс екологічного стану території є відносним показником, що характеризує комплексний стан земельної території регіону, країни тощо.

Висновки. Таким чином, коефіцієнт інтегрованого екологічного стану земельної території є комплексним еколого-економічним показником, який враховує загальний стан земельної території. Природно-ресурсна рента ви-ступає реальним джерелом фінансування заходів щодо покращення екологічного стану земельної території. Для досягнення реального ефекту в напрямі відтворення родючості продуктивних угідь доцільно використовувати інструментарій природно-ресурсної ренти з одного боку та непряму підтримку держави у вигляді ефективного чинного екологічного законодавства з іншого.

Таблиця 4
Нормативна шкала складових елементів визначення інтегрального коефіцієнта екологічного стану земельної території

Відсотки	Величина коефіцієнту
Коефіцієнт екологічної стабільності території	
1,0 – 0,66	Екологічно стабільна територія
0,65 – 0,50	Середньо стабільна територія
0,49 – 0,33	Екологічно мало стабільна територія
< 0,33	Екологічно нестабільна територія
Коефіцієнт сільськогосподарської освоєності території	
< 60	1,0
60 – 70	0,9
71 – 80	0,7
81 – 90	0,5
> 90	0,3
Коефіцієнт розораності території	
< 45	1,0
45 – 55	0,9
56 – 65	0,8
66 – 75	0,7
> 75	0,5
Коефіцієнт густоти гідрографічної мережі, км/км²	
< 0,2	1,0
0,3 – 0,59	0,8
0,6 – 0,8	0,6
0,81 – 0,9	0,4
> 0,9	0,2
Пестицидне навантаження, кг/га д.р. на рік	
< 0,5	1,0
0,5 – 1,5	0,8
1,51 – 3,0	0,6
3,1 – 5,0	0,4
> 5,0	0,2
Хімічне навантаження, кг/га д.р. на рік	
> 100,0	1,0
100 – 200,0	0,8
201,0 – 300,0	0,6
301,0 – 400,0	0,4
< 400,0	0,2

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Голуб О.А., Бабич Р.Б. Стратегія раціонального лісокористування як складова загальної екологічної політики // Вісник Сумського державного університету: Спеціальний випуск «Екологічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої продукції». – Суми, 2001. – С. 130-133.
2. Данилишин Б. М., Міщенко В. С. Рентна політика в Україні. – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАНУ. – 2004. – 67 с.
3. Волков С.М., Хлестун В.М., Улюкаєв В.Х. Основы землевладения и зем-лепользования. – М.: Наука, 1990. – 143 с.
4. Касьяненко В.Ф. Екологічні аспекти сільськогосподарського землекористування // Вісник Сумського державного аграрного університету: Спеціальний випуск: «Екологічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої продукції». – Суми, 2001. – С. 427-429.
5. Кваснюк Б. Є. Рента і рентні відносини в Україні. // Економічна теорія. – 2004. – № 1. – С. 9–23.
6. Рентні відносини в системі модернізації національної економіки / [за ред. Б.М. Данилишина]. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – 518 с.
7. Трегобчук В.М.. Еколого-економічні проблеми переведення АПК на мо-дель сталого розвитку // Вісник Сумського державного аграрного університету: Спеціальний випуск: «Екологічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої продукції». – Суми, 2001. – С. 30-33.